

12. Про культуру : Закон України від 14 грудня 2010 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 24. – Ст. 168.; Pro kulturu : Zakon Ukrainy vid 14 hrudnia 2010 r. // Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy. – 2011. – № 24. – St. 168.

O. V. Yepifanov

**REGULATORY LEGAL BASIS OF THE FUNCTIONING OF THE SYSTEM
OF THE AUTHORITIES OF THE STATE AUTHORITY IN THE FIELD OF
CULTURAL HERITAGE MANAGEMENT**

The article is devoted to research of problems of definition and realization of protection of cultural heritage as institute of constitutional law.

The model of the constitutional and legal regulation of the protection of cultural heritage is analyzed, the theoretical and methodological assessment of the legal content of the concept «cultural heritage» is given in the context of the peculiarities of the development of contemporary European constitutionalism.

Key words: *cultural heritage, implementation, constitutional law standards, legal protection, constitutional law.*

УДК 341(045)

М. С. Пластун

ІСТОРИКО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ У НОВІТНІЙ ЧАС

У статті розглянуто історичні аспекти антикорупційної правової політики у новітній час. З'ясовано, що явище корупції має глибокі історичні корені та тривалий процес еволюції, упродовж якого йшло постійне осмислення його природи і сутності. Наголошено, що історичні приклади успішного досвіду реалізації антикорупційної правової політики переконують у тому, що подолання корупції можливе за умов відповідної волі правлячих еліт держави.

Ключові слова: *корупція, антикорупційна правова політика, правлячі еліти держави, новітній час.*

Постановка проблеми. Явище корупції є однією із найактуальніших проблем не лише для Української держави, але й більшості країн світу. Водночас, це явище не є модерним витвором історії. Адже, як свідчать історичні джерела, корупція супроводжує людство на всіх етапах його розвитку. А тому звернення до історичного минулого цього феномену, з'ясування передумов його виникнення, тенденцій розвитку та наслідків, а також історичного досвіду боротьби з корупцією, надасть можливість ефективно протидіяти цьому явищу, якісно формувати та реалізовувати антикорупційну правову політику в Україні. Таким чином, наукове осмислення історичних аспектів антикорупційної правової політики у новітній час, тобто від перших буржуазних революцій до сьогодення, має важливе значення у сучасних умовах розбудови правової держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Слід зазначити, що дослідженню феномену корупції присвятили свої праці багато науковців як вітчизняних, так і зарубіжних, зокрема, А. В. Волошенко, К. М. Зубов, Н. В. Кимлик, Т. Р. Ковалець, Г. В. Кохан, А. П. Кошкін, В. С. Макачук, М. І. Мельник, А. М. Михненко, Є. В. Невмержицький, В. М. Соловйов та інші.

Однак, незважаючи на вагомий науковий внесок дослідників корупційної проблематики у вивчення історичних аспектів протидії корупції, слід констатувати, що

сама генеза антикорупційної правової політики з'ясувалася ними здебільшого фрагментарно, вибірково концентруючи увагу науковців на окремих історичних фактах антикорупційної боротьби.

Отже, існує нагальна необхідність системного вивчення проблеми еволюції антикорупційної правової політики протягом новітнього періоду світової історії держави і права, що зумовило становить важливу теоретико-методологічну та практичну проблему у вітчизняній юридичній науці.

Викладення основного матеріалу. Важливим етапом у розвитку явища корупції та протидії цьому явищу слід вважати Новий час, адже процес становлення капіталістичних відносин, розбудова централізованих держав та подальший розвиток товарно-грошових відносин призводили не тільки до економічного зростання, але й до збільшення спектру громадського розподілу та підвищення значення владних рішень.

Водночас завдяки активному залученню буржуазії до корумпування вищих посадових осіб, у тому числі й безпосередньої купівлі державних посад, політична влада перетворилася, по суті, на «товар».

Саме на межі епохи Середньовіччя та Нового часу починає формуватися сучасне поняття корупції. Так, важливий імпульс до осмислення політичного аспекту корупції надають праці відомого італійського мислителя епохи Відродження Ніколо Макіавеллі, який визначив корупцію як використання публічних можливостей у приватних інтересах. У своїх працях Н. Макіавеллі порівнював корупцію із хворобою, зокрема сухотами (туберкульозом). Спочатку хворобу важко розпізнати, однак простіше вилікувати. Якщо вона запущена, то її легко розпізнати, проте вилікувати важко. Так само і корупція у справах держави: якщо своєчасно виявити недугу, на що здатні лише мудрі правителі, то від неї неважко позбутися, якщо ж вона запущена до такої міри, що усі її бачать, то жодне зілля вже не допоможе [1, с. 54].

З часом акцент у науковому осмисленні поняття корупції було перенесено на правові аспекти цього явища. Зокрема, відомий англійський мислитель Томас Гоббс, один із засновників теорії суспільного договору, наголошував, що корупція «є корінь, з якого випливає в усі часи та за усіляких спокус зневага до усіх законів». Т. Гоббс зазначав, що «люди, які пишаються своїм багатством, сміливо скоюють злочини в надії, що їм вдасться уникнути покарання шляхом корумпування державної юстиції або отримати прощення за гроші чи інші форми винагороди». До цієї когорти він відносив також тих, «хто має впливових родичів чи відомих людей, що набули собі високу репутацію», які вдаються до порушення законів, сподіваючись шляхом тиску на владу отримати для себе поблажливе та лояльне ставлення [2, с. 235].

Аналогічне ставлення до феномену корупції простежується у працях інших фундаторів теорії суспільного договору: Гуго Гроція, Френсіса Бекона та Джона Локка. Адже ідеологія суспільного договору проголошувала, що піддані платять податки державі в обмін на те, що вона розумно творить закони і суворо стежить за їх неухильним виконанням. Відповідно, особисті інтереси повинні поступатися місцем службовим, а тому отримання чиновником особистого прибутку, окрім належної йому платні, тлумачилось прибічниками теорії суспільного договору як волаюче порушення суспільної моралі та норм закону.

Проблема корупції висвітлювалася також у працях видатних мислителів епохи Просвітництва Ж.Ж. Руссо, К. Гельвеція та Ш. Монтеск'є. Так, феномен корупції розглядався ними переважно як соціальна хвороба, дисфункція суспільства. Зокрема, Ш. Монтеск'є характеризував корупцію як дисфункціональний процес, внаслідок якого хороший політичний порядок або система перетворюються у непридатні, а монархія вироджується у деспотизм. Водночас Ш. Монтеск'є наголошував, що «з досвіду віків

відомо – будь-яка людина, яка володіє владою, схильна зловживати нею, і вона буде продовжувати так поступати, доки не досягне певної межі» [3, с. 9-10].

Загальну ситуацію із корупцією в розвинутих країнах Нового часу яскраво ілюструється влучним висловом спікера палати громад англійського парламенту, який у 1601 р. характеризує мирових суддів наголосив, що «ці тварюки за півдужини курчат готові наплювати на цілу дюжину кримінальних законів» [4, с. 105].

Процвітала корупція в той час і на українських землях. Як повідомляв на початку XVII ст. цареві Борису Годунові російський торговець та шпигун Семен Волковський-Овсяний, що «в Литву приїду,.. тільки в Остер приїду – і пану старості подарунки давати, і самій пані, і слугам, і всякому чоловіку добришся... І до Києва приїхавши, та ж біда: всяк бачить, що я тобі, государю, служу, тож усяк приказний сам і слуги до мене деруться: вони розуміють, що я у тебе, государя, без ліку казну беру» [5, с. 49].

Втім в Україні існувала й інша практика. Зокрема, на Запорізькій Січі прояви корупції були максимально мінімізовані. Як зазначав у своєму щоденнику Еріх Лясота – військовий дипломат, посланий австрійським імператором для вербування українських козаків на службу, який у 1594 році побував на Запорізькій Січі, що «утримання цього війська обійдеться значно дешевше, ніж найманих солдатів інших народностей, оскільки їхні начальники вдовольняються загальними паями», тобто не брали хабарів [5, с. 52].

Слід зазначити, що упіймані на привласненні казни Війська Запорізького старшини позбавлялися посади, а іноді й життя, незважаючи на їх попередні заслуги. Так, у 1630 р. за спробу привласнення частини платні реєстрового війська полковник Чорний, що раніше неодноразово водив козаків у морські походи, був старчений повсталими козаками. Опис цієї страти наочно підтверджує головне обвинувачення, висунуте проти реєстрового керівника: Чорному за те, що він наважився полізти до військової казни, відрубали руки, а тіло четвертували [5, с. 53-54].

Щоправда з часом, вірус корупції проник у козацьке середовище, виявивши свою руйнівну силу у справі відродження української державності. Найбільшого розквіту корупція в Україні набула в період Руїни та Гетьманщини, по суті, знищивши відроджену Богданом Хмельницьким Українську державу.

Наступним етапом розвитку феномену корупції у розвинутих країнах світу став рубіж XIX-XX ст. Цей процес, насамперед, вирізнявся посиленням ролі державного регулювання усіх сфер життя суспільства та відповідного зростання значимості влади чиновників. Крім того, становлення великого капіталу та загострення конкурентної боротьби штовхало капітал на тотальний підкуп державних службовців найвищого рівня, так звану «скупку держави».

Водночас зі зростанням ролі та значення політичних партій у житті розвинутих країн отримав розвиток такий специфічний вид корупції як партійна корупція – коли за лобіювання інтересів великі фінансові корпорації платили навіть не особисто політикам, а в партійну касу. Згодом у деяких країнах цей вид корупції був фактично легалізованим. Зокрема, в 1946 р. у США було прийнято закон, що регламентує лобістську діяльність. Схожі законодавчі акти, що встановлюють правила взаємовідносин держслужбовців із групами інтересів, були прийняті в Канаді, Німеччині, Франції та інших розвинутих країнах [6, с.12].

У другій половині XX ст. найбільш виразно корупція проявилася у політичній практиці країн так званого третього світу, державний апарат яких ще на зорі набуття ними незалежності був схильним до системної корупції. Причиною цього, на думку Ю. Латова, стало накладення на східні традиції особистих взаємовідносин між начальником та підлеглим величезних безконтрольних можливостей, пов'язаних із

державним регулюванням основних сфер життєдіяльності [7, с.79]. Наслідком цього стала поява в країнах третього світу цілої низки клептократичних режимів (на Філіппінах, в Парагваї, на Гаїті, у більшості африканських країн), де корупція тотально пронизувала усі види соціально-економічних відносин.

Ще більшої актуальності проблема корупції набула наприкінці ХХ ст., коли більша частина пострадянських країн, отримавши незалежність продемонстрували такий розмах корупції, що співставляється із ситуацією країн третього світу. Зокрема, Україна у світовому рейтингу – Індексі сприйняття корупції СРІ за 2015 рік отримала лише 27 балів зі 100 можливих та посіла 130 місце зі 168 позицій, так і не подолавши 30-бальний бар'єр, що зветься «ганьбою для нації» [8].

Не обходять на сьогодні корупційні скандали і так звані розвинуті країни світового товариства. Однак попри усю складність ситуації, кожен національний випадок корупції залежить від того, наскільки ефективно працює у країні механізм стримувань і противаг, чи існує політична воля еліти до здійснення антикорупційних реформ, тиск громадськості знизу і публічний запит на прозорість і доброчесність політичної системи [9, с. 203].

Разом з тим, інтенсифікація глобалізаційних процесів у світовій економіці, що розпочалася внаслідок закінчення холодної війни, надала феномену корупції нової якості глобальної проблеми сучасності. На сьогодні до системної корупції починають залучатися не лише окремі люди або окремі інститути влади, а цілі країни і навіть регіональні групи країн.

Висновки. Усе вищенаведене переконує у тому, що корупція як соціально-правовий феномен має глибокі історичні корені та тривалий процес еволюції, упродовж якого йшло постійне осмислення його природи і сутності. Розглядаючи корупцію як соціальне зло, що несе загрозу суспільному розвитку та суперечить Божій волі, людству, час від часу, намагалося виробити дієві механізми протидії злочинному зловживанню владними повноваженнями. Однак, незважаючи на усі епізодичні зусилля окремих правителів та політичних еліт подолати корупцію, навіть шляхом застосування до виявлених корупціонерів жорстоких покарань, людству так і не вдалося. Водночас поодинокі історичні приклади успішного досвіду реалізації антикорупційної правової політики переконують нас у тому, що її успіх можливий лише за умов відповідної волі правлячих еліт та інституту глави держави до здійснення кардинального, масштабного та системного антикорупційного реформування.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2017 р.

Список використаної літератури

1. Макиавелли Н. Государь : Сочинения / Н. Макиавелли. – М. : ЗАО Изд-во ЭКСМО-Пресс; Харьков: Изд-во «Фолио», 2001. – 656 с.; Makiavelli N. Gosudar' : Sochineniya / N. Makiavelli. – М. : ЗАО Изд-во ЕНКСМО-Press; Har'kov: Izd-vo «Folio», 2001. – 656 s.
2. Гоббс Т. Левиафан или Материя, форма и власть государства церковного и гражданского // Т. Гоббс. Сочинения: в 2 т. / Сост. В. С. Соколов; пер. с латин. и англ. Н. Федорова и А. Гутермана – Т. 2. – М. : Мысль, 1991. – С. 3-590; Gobbs T. Levafan ili Materiya, forma i vlast' gosudarstva cerkovnogo i grazhdanskogo // T. Gobbs. Sochineniya: v 2 t. / Sost. V. S. Sokolov; per. s latin. i angl. N. Fedorova i A. Gutermana – Т. 2. – М. : Mysl', 1991. – С. 3-590.
3. Мельник М. І. Корупція – корозія влади (соціальна сутність, тенденції та наслідки, заходи протидії) : монографія / М. І. Мельник. – К. : Юридична думка, 2004. – 400 с.; Melnyk M. I. Koruptsiia – koroziiia vladu (sotsialna sutnist, tendentsii ta naslidky, zakhody protydii) : monohrafiia / M. I. Melnyk. – К. : Yurydychna dumka, 2004. – 400 s.

4. Эрнандо де Сото. Загадка капитала. Почему капитализм торжествует на Западе и терпит поражение во всем остальном мире / Э. Де Сото ; Пер. с англ. Б. Пинскер, науч. ред. Р. Левита. – М. : ЗАО «Олимпик-Бизнес», 2004. – 272 с.; Ehrnando de Soto. Zagadka kapitala. Pochemu kapitalizm torzhestvuet na Zapade i terpit porazhenie vo vsem ostal'nom mire / EH. De Soto ; Per. s angl. B. Pinsker, nauch. red. R. Levita. – М. : ЗАО «Olimpik-Biznes», 2004. – 272 s.

5. Ковалець Т. Корупція і Військо Запорозьке у 20–30-х рр. XVII ст. / Т. Ковалець // Український історичний збірник. – Вип. 16. – 2013. – С. 47-57; Kovalets T. Koruptsiia i Viisko Zaporozke u 20–30-kh rr. XVII st. / T. Kovalets // Ukrainskyi istorychnyi zbirnyk. – Vyp. 16. – 2013. – S. 47-57.

6. Противодействие коррупции в Российской Федерации: проблемы, приоритеты, технологии / В. И. Гришин, О. А. Гришина, А. И. Болвачев, А. П. Кошкин, И. В. Бочарников; под ред. А. П. Кошкина. – Вып. 3. – М. : ФГБОУ ВПО «РЭУ им. Г.В. Плеханова», 2015. – 76 с.; Protivodejstvie korruptcii v Rossijskoj Federacii: problemy, prioritety, tekhnologii / V. I. Grishin, O. A. Grishina, A. I. Bolvachev, A. P. Koshkin, I. V. Bocharnikov; pod red. A. P. Koshkina. – Vyp. 3. – М. : FGBOU VPO «REHU im. G.V. Plekhanova», 2015. – 76 s.

7. Латов Ю. В. Функции теневой экономики как институциональной подсистемы / Ю. В. Латов // Экономический вестник Ростовского государственного университета. – 2006. – № 1. – С. 61-83; Latov YU. V. Funkcii tenevoj ehkonomiki kak institucional'noj podsistemy / YU. V. Latov // Ekonomicheskij vestnik Rostovskogo gosudarstvennogo universiteta. – 2006. – № 1. – S. 61-83.

8. Индекс корупції CPI-2015 [Електронний ресурс] // Transparency International. Ukraine. – Режим доступу : <http://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2015/> ; ndeks koruptsii CPI-2015 [Elektronnyi resurs] // Transparency International. Ukraine. – Rezhym dostupu : <http://ti-ukraine.org/research/indeks-koruptsiyi-cpi-2015/>

9. Кохан Г. В. Явище політичної корупції: теоретико-методологічний аналіз : монографія / Г. В. Кохан. – К. : НІСД, 2013. – 232 с. ; Kokhan H. V. Yavyshche politychnoi koruptsii: teoretyko-metodolohichniy analiz : monohrafiia / H. V. Kokhan. – К. : NISD, 2013. – 232 s.

M. S. Plastun

THE HISTORICAL AND LEGAL ASPECTS OF COMBATING CORRUPTION IN RECENT TIMES

The article considers historical aspects of anti-corruption legal policy in recent times. It was found out that the phenomenon of corruption has deep historical roots and a long process of evolution, during which there was a constant comprehension of its nature and essence. It is noted that historical examples of successful experience in implementing anti-corruption legal policy convince that corruption can be overcome if the will of the ruling elites of the state is appropriate.

The phenomenon of corruption is one of the most pressing problems not only for the Ukrainian state, but most countries. However, this phenomenon is not a work by modern history. In fact, according to historical sources, corruption accompanies humanity at all stages of its development. Therefore reference to the historical past of this phenomenon, clarifying the preconditions of its origin, development trends and implications, as well as the historical experience of fighting corruption, will provide an opportunity to counteract this phenomenon, efficiently generate and implement anti-corruption legal policy in Ukraine. Thus, the scientific understanding of the historical aspects of anti-corruption legal policy is essential.

Corruption as a social phenomenon has existed since ancient times. Its historic

background to be considered custom to make gifts to certain people (leaders, priests, etc.). With the development of society, the emergence of private property and the emergence of the state there was separation of management functions in a single industry-specific professional activity which allowed certain individuals who exercise authority, abuse them for their own selfish interests. That corruption as a social and legal phenomenon occurred with the advent of the state, which is an integral part of the state apparatus, which has the managerial functions.

However, few historical examples of successful implementation of anti-corruption legal policy to convince us that its success is possible only if the respective ruling elites will institute and head of state to implement a radical, massive and systematic anti-corruption reform.

All of the above assures that corruption as a social and legal phenomenon has deep historical roots and a long process of evolution, during which there was a continuous understanding of its nature and essence. Considering corruption as a social evil that threatens social development and contrary to the will of God, humanity, at times, tried to develop effective mechanisms for combating the criminal misuse of powers.

Key words: *corruption, anti-corruption legal policy, ruling elite of the state, recent times.*

УДК 341(045)

А. Гадималиев

ОНТОЛОГИЧЕСКОЕ ИЗМЕРЕНИЕ КАТЕГОРИИ «РЕФОРМА» В СОЦИАЛЬНО-ПРАВОВОМ ДИСКУРСЕ: ТЕОРЕТИЧЕСКАЯ ХАРАКТЕРИСТИКА

В статье рассмотрены характерные особенности социально-правового дискурса проведения реформ в современном обществе. Установлено, что правовые реформы обусловлены объективными закономерностями общественного развития. Показано, что реформа – это активно-действенный способ преобразования общественной реальности и социальных отношений, направленный на обновление политико-правовых институтов, иерархическую структуру органов государственной власти, функций системы объектов гражданского общества, осуществляемый властным субъектом на основе конкретного механизма реформирования, направленного на объект реформирования с целью его эффективного функционирования.

Ключевые слова: *реформа, социально-правовой дискурс, теоретическая характеристика, общество, правовая модернизация.*

Постановка проблемы. Раздумывая об исторических и современных событиях можно увидеть, что определяющей точкой вокруг которой и начинают развиваться действия имеющие историческое значение, является не просто простая человеческая идея, а объективные предпосылки и необходимость развития общества и реализации его прогрессивных задач.

Политические события и их правовые события на 90-х годов XX в. и на рубеже XX и XXI, так кардинально изменившие судьбу государств бывшего СССР, инициировали процессы реформирования базовых социально-политических и экономических институтов общества. Понятие реформы стало употребляться в связке с понятиями социально-политической модернизации, социальной трансформации.